

نقش آموزش در احیای میراث مکتوب

آشنایی با طرح پیشنهادی
کتابخانه مجلس شورای اسلامی
برای دوره آموزشی فهرست
نگاری و نسخه‌شناسی



محمد بنائیان سفید
مدیر روابط عمومی و امور بین الملل کتابخانه مجلس

فهرست نویسان و نسخه‌شناسان معاصر،
از فرزندان فرهنگی در حفظ و اشاعه
میراث غنی فرهنگی محسوب می‌شوند
و باید جامعه علمی تقدیر شایسته‌ای
از آنان به عمل آوره.

با تکیه بر افتخار به موارث فرهنگی تاکید بر حفظ آن، مسئله مهم عرضه و انتقال آن به جوامع فرهنگی می‌باشد. ضرورت شناخت شیوه‌های انتقال با استفاده از تکنولوژی اطلاع رسانی ایجاب می‌کند که در توجه دادن افکار عمومی به احیای نسخ خطی و اسناد و بهره‌وری بهینه گامی اساسی برداشته شود. نسخه‌شناسان و فهرست نویسان معاصر، از فرزندان فرهنگی در حفظ و اشاعه میراث غنی فرهنگی محسوب می‌شوند و باید جامعه علمی تقدیر شایسته‌ای از آنان به عمل آورد. متأسفانه شمار فهرست نویسان نسخ خطی که در قید حیاتند، بسیار اندک است که باید از تجارب ارزشمندشان در تربیت نیروی انسانی استفاده شود، زیرا عدم تربیت نیروی انسانی مجرب در امر نسخه‌شناسی و فهرست نویسی نسخ خطی و اسناد، تهدید جدی برای آینده در استفاده از میراث گذشتگان و درک عمیق آن به شمار می‌رود. یکی از ابعاد تهاجم فرهنگی در جامعه ما، حلقه مفقوده پیوند نسل معاصر با فرهنگ گذشته خویش است که در هویت‌یابی دچار تردید شده است و این امر خطیر را خانواده، آموزشگاه، دانشگاه، و اجتماع به صورت مطلوب و منطبق با در نظر گرفتن زمان، مکان و زمینه‌های

بدون شک نسخه‌های خطی و اسناد ملی یکی از گنجینه‌های ارزشمند و هویت‌نامه‌ای اصیل در معرفی تمدن اسلامی و ملی به شمار می‌آید. باورها و اعتماد به نفس نسل معاصر نسبت به ارزش‌های فرهنگی و ملی، بستگی به میزان ارائه محرک‌هایی دارد که در تثبیت حافظه و شخصیت افراد اثرگذار است. این محرک‌های اثرگذار که شامل کتب، پایگاه‌های اطلاعاتی رسانه‌های گروهی، شیوه‌های تدریس فعال، بازدیدهای علمی و روش‌های کارگاهی با استفاده از تکنولوژی آموزشی می‌باشد، در قضاوت‌های منطقی، رفتارهای اجتماعی و هویت‌یابی ملی و تاریخی افراد متشکله جامعه اثر مستقیم و مثبت دارد. جامع‌ترین تعریف از میراث فرهنگی در هفدهمین جلسه کنفرانس عمومی سازمان یونسکو در سال ۱۹۷۲ در پاریس ارائه شده است که شامل سه بخش: آثار، مجموعه‌ها و محوطه‌ها می‌شود. میراث مکتوب در مجموعه‌ها جای می‌گیرد که شامل: نسخ خطی نادر و آثار اوایل صنعت چاپ، کتاب‌ها، اسناد و انتشارات قدیمی که دارای اهمیت ویژه می‌باشند، است. هدایت نسل معاصر در هویت‌یابی مثبت، اساسی‌ترین تکلیف اندیشمندان، صاحب‌نظران و فرهیختگان جامعه می‌باشد.

روانشناختی و جامعه شناختی انجام نداده اند، در نتیجه احساس خلاء فرهنگ خودی و گرایش به فرهنگ بیگانه تقویت شده است.

اگر تشکیل هویت را یک احساس این هماتی و وحدت شخصیت بدانیم که توسط فرد احساس و از سوی دیگران تشخیص داده شود (اریکسون) و یا به قول «مارشیا» هویت یابی را مراحل ویرانگری در هویت و بازسازی ارزش ها و همانندسازی ها در دوران کودکی و یا بازسازی یک هویت بر اساس ویژگی های دوران نوجوانی یعنی تلقین احساسات جنسی و ارزیابی توانایی های ویژه این دوره (نوجوانی) بدانیم و یا دوران جوانی که فرد هویت خود را در نقش های آتی اجتماعی، شغلی و ارزشی می شناسد و برای حصول به این هویت تلاش می کند را متصور شویم. با توجه به نیازها و رغبت ها و گرایش های نسل معاصر باید در تدوین کتب درسی، تأمین نیروی انسانی و تمهید تکنولوژی آموزشی با برنامه ریزی مناسب در احیای نسخ خطی و اسناد، حرکت اساسی را آغاز نمود که راهکارهای عملی به شرح ذیل ارائه می گردد:

۱. شناخت منابع و موضوعات نسخ خطی و اسناد؛
۲. طبقه بندی موضوعی؛
۳. تعیین اولویت های پژوهشی بر اساس نیاز نسل معاصر؛
۴. بهره وری از تجارب نسخه شناسان و فهرست نویسان و تدوین آن در یک فرآیند علمی و سپس برنامه ریزی آموزشی؛
۵. آموزش از طریق تدوین متون کتب درسی، کتاب های دانشگاهی و تخصصی با توجه به موضوعات مورد نیاز؛
۶. تقویت پایگاه های اطلاعاتی و تکنولوژی اطلاع رسانی مربوط به نسخ خطی و اسناد؛
۷. تشکیل دوره های کارشناسی ارشد کتابداری با گرایش فهرست نویسی نسخ خطی و اسناد؛
۸. تشکیل کارگاه های آموزش عملی فهرست نویسی، نمایه سازی و چکیده نویسی؛
۹. آموزش سبک شناسی نسخ خطی و اسناد ادوار مختلف؛
۱۰. آموزش روش های تصحیح نسخ خطی و ایجاد وحدت رویه در آن؛
۱۱. آموزش روش های جدید حفظ و نگهداری مواد خطی در مراکز کتابداری و اطلاع رسانی؛
۱۲. تقویت کارورزی عملی زیر نظر نسخه شناسان و فهرست نویسان مجرب در خواندن متون نسخه های خطی؛
۱۳. آشنایی با خطوط اسلامی و کهن در ادوار مختلف؛
۱۴. آشنایی کامل با علمای متقدم و متأخر در علوم مختلف؛
۱۵. آشنایی با تاریخ علم ایران و اسلام؛
۱۶. درونی کردن اطلاعات و کار بست عملی آن با ارزشیابی دقیق.

در تحقق مطالب فوق الذکر باید اقدام بایسته ای جهت طراحی و برنامه ریزی دوره های کوتاه مدت و بلند مدت آموزش فهرست نویسی نسخ خطی و اسناد فراهم گردد. خلاء وجود این رشته مهم در دانشگاه های علوم انسانی بویژه رشته های کتابداری کاملاً مشهود است. انتظار می رود فرهیختگان جامعه بویژه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نسبت به مجوز برگزاری دوره های کارشناسی ارشد با گرایش فهرست نویسی نسخه های خطی و اسناد در یکی از دانشگاه های مهم ایران اقدام نمایند. در سال ۱۳۷۸ با همت و تلاش مرکز پژوهش و آموزش کتابخانه مجلس شورای اسلامی و با نظرخواهی از متخصصان و خبرگان فن از جمله دکتر نوش آفرین انصاری، جناب استاد عبدالحسین حائری، استاد علی نقی منزوی، دکتر حبیب الله عظیمی، دکتر اسدالله آزاد و سرکار خانم سیمین نیازی، نسبت به تهیه طرح یک دوره آموزش کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی با گرایش فهرست نویسی نسخ خطی و اسناد اقدام گردید. فرصت را غنیمت شمرده و با درج فهرست مطالب و جداول برنامه ریزی و مشخصات سرفصل های هر یک از دروس عمومی، پیش نیاز، اختصاصی پایه و اختصاصی اجباری، اختیاری و تکمیلی جهت مطالعه و نقد و بررسی، رجاء واثق داریم صاحب نظران و علاقمندان از نظرات و پیشنهادهای خود ما را بهره مند نمایند.

امید است با همدلی و تلاش اندیشمندان و نسخه شناسان، فهرست نویسان و مصححان نسخه های خطی بتوانیم گامی اساسی در پیوند نسل معاصر با میراث مکتوب اسلامی - ملی برداریم:

فهرست مطالب و مندرجات

- عنوان دوره
- هدف دوره
- قابلیت ها و توانایی های مورد انتظار
- طول دوره و شکل نظام
- شرایط و ضوابط شرکت کنندگان در دوره
- شیوه انتخاب و گزینش دانشجو
- تعداد و ظرفیت دوره
- اوقات برگزاری دوره
- ارزش استخدامی دوره
- ویژگی های استادان و مدرسان
- مسئول و مجری و محل برگزاری دوره
- آیین نامه های آموزشی و انضباطی حاکم بر دوره
- جدول دروس دوره
- مشخصات سرفصل های هر یک از دروس به تفکیک

جدول شماره ۱
برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی (گرایش نسخ خطی و اسناد)

ردیف	نوع درس	نام درس	تعداد واحد
۱	درس عمومی *	معارف اسلامی (۲)	۲
۲	درس پیش نیاز **	طبق جدول شماره ۲	۵
۳	درس اختصاصی پایه	طبق جدول شماره ۳	۴
۴	درس اختصاصی اجباری	طبق جدول شماره ۴	۱۲
۵	درس اختصاصی اختیاری	طبق جدول شماره ۵	۸
۶	درس تکمیلی	طبق جدول شماره ۶	۸
جمع (بدون احتساب درس عمومی و پیش نیاز)			۳۲

* دانشجویانی که در دوره کارشناسی درس معارف اسلامی را نگذرانیده باشند، الزاماً باید این درس را بدون احتساب واحد بگذرانند.
 ** این درس جهت دانشجویانی که از رشته‌های غیر کتابداری وارد این رشته می‌شوند، به عنوان پیش نیاز منظور می‌گردد.

جدول شماره ۲
درس پیش نیاز برای کارشناسان غیر کتابداری

کد درس	نام درس	تعداد واحد	ساعت			پیش نیاز با زمان ارائه درس
			نظری	عملی	جمع	
	سازماندهی منابع مقدماتی	۳	۳۲	۳۲	۶۴	-
	مرجع شناسی عمومی (فارسی و غیر فارسی)	۲	۱۶	۳۲	۴۸	-
		۵	۴۸	۶۴	۱۱۲	

جدول شماره ۳
درس اختصاصی پایه

کد درس	نام درس	تعداد واحد	ساعت			پیش نیاز با زمان ارائه درس
			نظری	عملی	جمع	
	آشنایی با اصول کتابداری	۲	۳۲	-	۳۲	این درس باید قبل از درس اختصاصی (اجباری و اختیاری) گذرانده شود.
	روش تحقیق (در اسناد تاریخی)	۲	۳۲	-	۳۲	-
	جمع	۴	۶۴	-	۶۴	

جدول شماره ۴
دروس اختصاصی اجباری

پیش نیاز با زمان ارائه درس	ساعت			تعداد واحد	نام درس	کد درس
	جمع	عملی	نظری			
مرجع شناسی عمومی (فارسی و غیر فارسی)	۶۴	۳۲	۳۲	۳	آشنایی با نسخ خطی (۱)	
سازماندهی منابع (مقدماتی)	۴۸	۳۲	۱۶	۲	کتابشناسی اسلامی	
	۹۶	۶۴	۳۲	۴	سازماندهی نسخ خطی	
	۶۴	۳۲	۳۲	۳	مرجع شناسی اسلامی	
	۲۷۲	۱۶۰	۱۱۲	۱۲	جمع	

تذکر: گذراندن درس پیش نیاز برای دانشجویانی که از رشته غیر کتابداری وارد شده اند الزامی است.

جدول شماره ۵
دروس اختصاصی اختیاری

پیش نیاز با زمان ارائه درس	ساعت			تعداد واحد	نام درس	کد درس
	جمع	عملی	نظری			
آشنایی با نسخ خطی (۱)	۴۸	-	۴۸	۳	آشنایی با نسخ خطی (۲)	
	۶۴	۳۲	۳۲	۳	تاریخ تمدن اسلامی	
	۳۲	-	۳۲	۲	علوم و معارف اسلامی:	
	۳۲	-	۳۲	۲	تعاریف و تفاسیم	
	۶۴	۳۲	۳۲	۳	مدیریت نسخ خطی	
	۶۴	۳۲	۳۲	۳	تکنولوژی اطلاعاتی	
	۶۴	۳۲	۳۲	۳	کاربرد کامپیوتر در بخش نسخ خطی	
	۳۰۴	۹۶	۲۰۸	۱۵	جمع	

جدول شماره ۶
دروس تکمیلی

پیش نیاز با زمان ارائه درس	ساعت			تعداد واحد	نام درس	کد درس
	جمع	عملی	نظری			
پس از گذراندن حداقل ۲۰ واحد	۳۲	-	۳۲	۲	سمینار تحقیق	
ترم آخر	۱۲۸	۱۲۸	-	۲	کارورزی	
ترم آخر				۴	پایان نامه	
	۱۶۰	۱۲۸	۳۲	۸	جمع	

دروس پیش نیاز برای کارشناسان غیر کتابداری:

عربی و انگلیسی و یک یا دو مرجع مهم در هر یک از زبان‌های فرانسه و آلمانی

نام درس: سازماندهی منابع (مقدماتی)

تعداد واحد: ۳

منابع و ماخذ:

- Katz, Wiliam. Introduction to Reference Work 4th ed N.Y., Mcgraw- Hill, 1981

- Sheehy, Eugene Paul. Guide to Reference Book. 9th ed., chicago, A.L.A, 1976

- Winchell, Constance Mabel. Guide to Reference Book 8th ed., Chicago, A.L.A., 1976.

- Walford, Albert john. Guide to Reference Materials. 2nd ed.,th London, Library Association, 1966.

- Wynar, Bohdan S. Introduction to Bibliography Reference Work, a Guide to Materials Sources. 4 th rev. ed. colo., Libaries Unlimited, 1967.

- حسن، محمد، عبدالنقی، زندگی نامه، ترجمه امیرضمیری، تهران، امیر کبیر، ۱۳۶۲.

- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تألیف دهخدا، تهران، سازمان لغت نامه، ۱۳۲۵ - مقدمه و تکمله مقدمه.

- مصاحب، غلامحسین، دایره‌المعارف فارسی، تهران، فرانکلین، ص ۸۱-۸۹

- معین، محمد، فرهنگ فارسی، متوسط، تهران، امیر کبیر، ۱۳۵۲ - ۱۳۴۳، ج ۴، ص ۱۰۵.

ضمناً استاد مربوطه مطالعه مقالات مجله‌ها و مقدمه منابع مهم مرجع فارسی و دیگر منابع موجود را جهت آشنایی با یک مرجع توصیه خواهد کرد.

دروس اختصاصی پایه:

نام درس: آشنایی با اصول کتابداری

تعداد واحد: ۲

هدف: آشنایی با اصول و مبانی کتابداری جدید و تحول کتابداری در ایران.

سرفصل دروس: تحول کتابداری در جهان عرب با تأکید بر قرن اخیر، کتابداری جدید در ایران، انواع کتابخانه‌های دولتی (ملی، عمومی، اجتماعی، دانشگاهی و مدارس)، انواع کتابخانه‌های وقفی (مساجد، مدارس، حسینیه‌ها و غیره) مراکز اسناد و آرشیوهای مختلف، مهمترین کتابخانه‌های امروز کشور، خدمات کتابداری، کتابخانه‌ها: انتخاب و تهیه مواد، فهرست نویسی ورده بندی، کتابخانه و...

مراجعان، ساختمان و وسایل و تجهیزات، مدیریت، تشویق جامعه به مراجعه هر چه بیشتر به کتابخانه‌ها، آموزش کتابداری،

هدف: آشنایی با روشهای مقدماتی فهرست نویسی توصیفی و تحلیلی، نحوه استفاده از سرعنوان‌های موضوعی سیرز و کنگره و سرعنوان‌های موضوعی فارسی، طرح‌های رده بندی دیوئی و کنگره و گسترش آنها

سرفصل دروس: کلیاتی درباره فهرست نویسی و تاریخچه آن، شناخت اجزای کتاب، ابزارهای فهرست نویسی، قواعد فهرست نویسی توصیفی مواد چاپی، انواع معرفهای اصلی سده، فهرست نویسی تحلیلی (شیوه‌های تعیین موضوع) با استفاده از سرعنوان‌های موضوعی سیرز و کنگره و سرعنوان‌های موضوعی فارسی، کلیاتی درباره رده بندی و تاریخچه آن، مختصری درباره رده بندی‌های دیوئی - کنگره، دهمی جهانی و کولون، آشنایی و کار بارده بندی دیوئی و گسترش‌های آن در زبان فارسی، آشنایی و کار بارده بندی کنگره و گسترش‌های آن در زبان فارسی نشانه مؤلف، برگه آرانی، انواع معرف‌های اصلی پیچیده: سازمان‌ها و مؤسسات، اسامی اشهر نام‌های قدیمی عربی و فارسی و اسامی خارجی، عنوان‌های قراردادی و...

منابع و ماخذ:

سلطانی، پوری خدماتی فنی، ویرایش ۶، تهران، کتابخانه ملی، ۱۳۶۳.

-Anglo-American Cataloging Rules, 2nd ed@ London, the Library Association, 1978 (With Corrections, 1980)

-Bloombery, Marty, An Ar Inrtroduction to Classification and Number Building in Dewey, by Martin Bloombery Hans Weber, Littleton, Colo., Librarries Unlimited, 1976.

Immorth, John Philip, Guide to the Library of Congress

Classification. Littleton, Colo., Librarries Unlimited, 1971.

نام درس: مرجع شناسی عمومی (فارسی و غیر فارسی)

تعداد واحد: ۲

هدف: آشنا کردن دانشجویان با انواع منابع مراجع عمومی و ایجاد توانایی در بهره‌گیری درست از این منابع جهت پاسخگویی به نیازهای مراجعه کنندگان.

سرفصل دروس: تعریف منابع مرجع: انواع مواد مرجع و شیوه‌های استفاده از آنها (کتابشناسی‌ها، فهرست‌ها، واژه نامه‌ها، دانشنامه‌ها، سالنامه‌ها، راهنماها، سرگذشتنامه‌ها و انواع دیگر مراجع)، آشنایی با منابع عمومی مرجع عمده در زبانهای فارسی و

بازدید از لااقل دو کتابخانه و تهیه گزارش مبسوط.
منابع و ماخذ: تاریخ و فلسفه کتابدای موکرجی، تاریخ اصول کتابداری تامپسون، مجموعه مقالات درباره کتاب و کتابخانه انصاری، خدمات فنی، سرعنوان‌های موضوعی، شناختی از دانش‌شناسی ایرانی و مقالات متعددی که در مباحث گوناگون به چاپ رسیده است.

نام درس: روش تحقیق (در اسناد تاریخی)

تعداد واحد: ۲

هدف: آشنایی با روشهای تحقیق در اسناد تاریخی کشور.
سرفصل دروس: اصول علمی: تعاریف و مفاهیم علم و حدود و ثغور آن، اهداف علم، ضرورت استفاده از آن و کاربردهای آن
روش‌شناسی پژوهش علمی: تعاریف، مفاهیم و اهداف پژوهش علمی، کتابداری به عنوان رشته علمی، کاربرد روش‌شناسی پژوهش علمی در حل مسائل و مشکلات کتابداری و کمک‌هایی که از راه تحقیقات علمی به این رشته شده است.

مراحل مختلف یک پژوهش علمی و عناصر اصلی در روش تحقیق: مسأله مورد پژوهش و مطالعه مقدماتی، مفاهیم، سازه‌ها، متغیرها و تعاریف عملیاتی و کاربردی.

تشریح انواع روشهای پژوهش علمی: بررسی موردی، تاریخی، تجربی، مقایسه‌ای و آملر
اشاره به کاربرد هر یک از روش‌های فوق در رشته کتابداری، شیوه‌های علمی گردآوری، تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری از داده‌ها، اشاره به روش‌های کمی و تحلیل یافته‌ها و آزمون فرضیه، تهیه و ارائه نتیجه گزارش تحقیق.

منابع و ماخذ:

Bush, C.H. Harter, S.P., Research Methods in Librarianship, New York, Academic Press, 1980

Goldhoreh. An Introduction to Scientific Research in Libraianship. University of Illinois, GSLS, 1972.

Line M.B. Library Surveys, An Introduction to the Use Planning, London, Clive Bingley, 1982

دروس اختصاصی اجباری:

نام درس: آشنایی با نسخه‌های خطی (۱)

تعداد واحد: ۳

هدف: آشنایی با فن کتابت در ایران و جهان اسلام
سرفصل دروس: سیر خطوط، کاغذ، جلد، آرایش کتاب و تصویر سازی در ایران و جهان اسلام.

منابع و ماخذ: مقالات متعدد متخصصان خارجی و داخلی، از جمله اثر مهرداد نیکنام در مورد حفاظت و نگاهداری، آثار ایرج افشار، جهانگیر قائم مقامی، محمد تقی دانش پژوه و دیگران.

نام درس: مرجع‌شناسی اسلامی

تعداد واحد: ۳

هدف: آشنایی با مراجع عمومی ردیف اول و ردیف دوم و شناخت مهم‌ترین مراجع و منابع اسلامی
سرفصل دروس: تعریف مراجع اول: آشنایی با دایره المعارف‌ها، فرهنگ‌ها، کتاب‌های شرح حل، کتاب‌های معلومات عمومی، راهنمای کشورها و آثار جغرافیایی معتبر انگلیسی، عربی و فارسی.

تعریف مراجع ردیف دوم: آشنایی با فهرست‌ها، کتابشناسی‌ها، راهنمای مجلات، فهرستهای مقالات، چکیده‌نامه‌های معتبر انگلیسی، عربی و فارسی.

منابع و ماخذ: مراجع فارسی، عربی و انگلیسی، مانند دایره‌المعارف فارسی، فرهنگ فارسی، زندگینامه دانشوران، دایره‌المعارف بزرگ اسلامی، دایره‌المعارف تشیع، دایره‌المعارف بریتانیکا، دایره‌المعارف ایرانیکا و غیره مراجع ردیف اول و کتابشناسی ملی ایران، فهرست‌های کتابخانه‌های مختلف، فهرست مشترک ملی NUL و سایر کتابشناسی‌های ملی و غیره در حوزه مراجع عمومی ردیف دوم قرار می‌گیرند.

مراجع اسلامی، مانند فهرست ابن ندیم، آثار ابن ابی‌اصیبه، نجاشی، کشی، ابن حجر عسقلانی، ابن خلیکان و معجم الادبا، یاقوت و غیره.

منابع رجالی شیعه: اعیان الشیعه، اعلام الشیعه

منابع رجالی مشترک (بین عامه و خاصه): ریاض العلماء عبدالله افندی، روضات الجنات خوانساری، فهرست شیخ طوسی، ریحانه الادب، معجم الادبا، مفتاح السعاده طاشکوپری زاده، طبقات الامم، خلاصه الاقوال علامه حلی، فی مکتبه العلامة الحلی (سید عبدالعزیز طباطبائی)، معجم المصنفین، معجم المؤلفین العراقین.

نام درس: سازماندهی نسخ خطی

تعداد واحد: ۴

هدف: آشنایی با اصول و قواعد فهرست نگاری کتاب‌های خطی و فهرست‌های مهم داخلی و خارجی

سرفصل دروس: تشخیص مؤلف، نام اثر، تعیین هویت، تشخیص موضوع کتاب، تاریخ تألیف، ارزش اثر، وجود نسخ در کتابخانه‌ها و غیره (کتابشناسی اثر).

تشخیص کاتب، تاریخ کتابت، هویت نسخه از نظر حجم، کاغذ، کتاب‌آرایی، جلد، حواشی، مهرها، واقف‌ها و سایر نشانه‌های تملک و غیره (نسخه‌شناسی)

منابع و ماخذ:

آثار مهدی بیانی، میل هروری، محمد تقی دانش پژوه (آیین فهرست‌نگاری) و غیره و مقدمه‌های بسیاری از فهرست‌های خطی

عربی و فارسی کتابخانه‌های جهان.

آثار فهرست نویسان معاصر ایران (اوکتایی، ابن یوسف، اعتصامی، احمد منزوی، حایری، دانش پژوه و غیره).

نام درس: کتابشناسی اسلامی تعداد واحد: ۲

هدف: آشنایی با کتابشناسی اسلامی و مهمترین آثار کتابشناسان

اسلامی

سرفصل دروس: کتابشناسی در جهان اسلام، آشنایی با کتابشناسی‌ها اعم از عمومی و اختصاصی در مورد موضوع‌ها و یا آثار افراد خاص، شیوه‌های تدوین کتابشناسی، کتابشناسی اسلامی، کتابشناسان غربی، کتابشناسان معاصر ایرانی.

کتابشناسی در کشورهای اسلامی در حال حاضر، بازیابی آثار اسلامی در سطح بین‌المللی

منابع و مآخذ:

عربی: کشف الظنون، هدیه العارفین، ایضاح المکنون.

فارسی: فهرست مشترک منزوی (احمد منزوی ۱۴ جلدی).

رجلی: معجم المؤلفین عمر رضا کحاله، الذریعه، اعیان الشیعه.

اعلام الشیعه، ریحانه الادب، معجم الادباء یاقوت حموی.

دروس اختصاصی اختیاری:

نام درس: آشنایی با نسخه‌های خطی (۲)

تعداد واحد: ۳

هدف: شناخت انواع اسناد و مدارک دست نویس و آثار چاپ

سنگی و آثار عکس (لوحی، میکروفیلیم و میکروفیش).

سرفصل دروس: شناخت اسناد دست‌نویس، مانند نامه‌های اداری و شخصی، وقف نامه‌ها، اجزاه‌ها، فرامین، دفاتر خاطرات و غیره.

چاپ سنگی و مراکز آن در ایران و سایر کشورها (قاهره، استنبول و کلکته)، خطوط، کاغذ، جلد، تصویر سازی، حواشی و مینیاتور و مانند آن.

آثار عکس (لوحی) میکروفیلیم و میکروفیش، حفاظت و مرمت کتب و اسناد و چاپ‌های سنگی در کتابخانه‌ها.

منابع و مآخذ: مقالات متعدد متخصصان خارجی و داخلی، از جمله اثر مهرداد نیکنام در مورد حفاظت و نگهداری، آثار ایرج افشار، جهلگیر قائم مقامی، محمد تقی دانش پژوه و دیگران.

نام درس: تاریخ تمدن اسلامی

تعداد واحد: ۳

هدف: آشنایی با سیر علوم در اسلام و ایران، شناخت مراکز

فرهنگی، آموزشی، کتابخانه‌ها و غیره

سرفصل دروس: علم در اسلام، مراکز فرهنگی (مانند مساجد

و مدارس و غیره)

حلقه‌های عرفان و تصوف، مراکز پژوهشی و کتابخانه‌ها در

حوزه تمدن اسلامی، عناصر تشکیل دهنده کتابخانه‌ها و آداب کتابخوانی و کتابداری.

منابع و مآخذ: مقدمه ابن خلدون، آثار جرجی زیدان، تاریخ

تمدن ویرل دورانت

فجر الاسلام و ظهر الاسلام و ضحی الاسلام احمد امین، تاریخ

تمدن گوستاولوبون، مدخل تاریخ شرق اسلامی اثر ژان سواره

تاریخ دانشگاه‌های بزرگ اسلامی، آداب تعلیم و تعلم در اسلام

، دانشگاه الازهر، تاریخ آموزش اسلام، تاریخ ادب عربی بروکلیمان

، تاریخ ادبیات ایران دکتر صفا ۱۲ جلدی تلخیص دکتر ترابی در ۳

جلد و غیره

نام درس: علوم و معارف اسلامی: تعاریف و تقاسیم

تعداد واحد: ۲

هدف: آشنایی با علوم و معارف اسلامی و تعاریف و تقاسیم

این علوم

سرفصل دروس: علوم ادبی، علوم شرعی، علوم عقلی، تاریخ

و تاریخ نگاری، جغرافیا و غیره - معرفی مهمترین آثار در حوزه

منابع و مآخذ: احصاء العلوم، مفاتیح العلوم، جامع العلوم، بواقیت

العلوم، تاریخ علم جرج سارتن، علم و تمدن در اسلام سید حسین

نصر، تاریخ علوم عقلی در ایران ذبیح الله صفا، سیمای تحول علوم

در ایران و غیره. در مورد قرآن کریم آثار بلاشرنولد که، تعاریفات

جرجانی، کشف اصطلاحات الفنون، الاتقان مرحوم سیوطی و غیره.

نام درس: مدیریت نسخ خطی

تعداد واحد: ۲

هدف: گسترش و اداره مجمع مراکز نسخ خطی

سرفصل دروس: اصول مدیریت بخش نسخ خطی در

سازمان کتابخانه، وظایف بخش نسخ خطی، قسمت‌های مختلف

بخش نسخ خطی و وظایف هر یک، نیروی انسانی بخش نسخ

خطی و وظایف هر یک، تهیه آملر در قسمت‌های مختلف، رابطه

با سایر بخش‌های نسخ خطی در داخل و خارج کشور، پاسخ‌گویی

به محققان به صورت حضوری و از طریق مکاتبه، تهیه میکروفیلیم

برای متقاضیان، انتشارات بخش خطی، ترتیب سخنرانی‌ها،

نمایشگاه‌ها و بازدیدهای گروهی از مجموعه، ارائه گزارش سالانه

از فعالیت‌های مختلف بخش نسخ خطی.

نام درس: تکنولوژی اطلاعاتی

تعداد واحد: ۳

هدف: آشنایی با نحوه استفاده از تکنولوژی در ارائه خدمات

کتابخانه و مراکز اسناد و مدارک و چگونگی طراحی و تحلیل

نظماهای اطلاعاتی.

سرفصل دروس: بررسی تاریخی استفاده از تکنولوژی

حجم اطلاعات در پایان مرحله دوم:

در مجموع تعداد ۱۱۵/۸۲۴ نسخه اعم از کتاب مستقل یا رساله در ضمن مجموعه مورد جستجو قرار می‌گیرد:

نسخه‌های موجود در ایران: ۸۷/۶۷۳ نسخه (شامل رساله‌ها)

نسخه‌های سایر کشورها: ۲۸/۱۵۱ نسخه (شامل رساله‌ها)

نسخه‌های موجود در تهران: ۷۸/۸۶۲ نسخه (شامل رساله‌ها)

نسخه‌های موجود در سایر شهرستان‌ها: ۸/۸۱۱ نسخه (شامل رساله‌ها)

در مرحله اول فهرست‌های پنج کتابخانه شامل:

- ۱- کتابخانه مدرسه عالی شهید مطهری (پنج جلد)
- ۲- کتابخانه کاخ گلستان (هشت جلد)
- ۳- کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (تا پایان جلد شانزدهم)
- ۴- کتابخانه ملی ملک (دوازده جلد)
- ۵- کتابخانه شماره ۲ مجلس شورای اسلامی (دوجلد)

و در مرحله دوم فهرست‌های:

- ۶- نشریه نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران (دوازده جلد)
- ۷- دانشکده ادبیات دانشگاه تهران (سه جلد)
- ۸- دانشکده حقوق دانشگاه تهران
- ۹- دانشکده پزشکی دانشگاه تهران
- ۱۰- دانشکده الهیات دانشگاه تهران (دوجلد)
- ۱۱- فهرستواره مجموعه مشکوه
- ۱۲- موسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی
- ۱۳- موزه ملی ایران
- ۱۴- سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی
- ۱۵- مدرسه مروی
- ۱۶- مرکز دائره‌المعارف بزرگ اسلامی
- ۱۷- انجمن آثار و مفاخر فرهنگی
- ۱۸- کتابخانه نوربخش (خانقاه نعمت‌اللهی) (دوجلد)

فهرست‌های نسخ خطی موجود در سایر کشورهای دارای نسخه‌های خطی منحصرأ از نشریه نسخه‌های خطی برگرفته شده است و حاصل زحمات طاقت فرسای اساتید گرامی جناب آقای ایرج افشار و مرحوم محمدتقی دانش‌پژوه و سایر اساتید و محققان بوده است که در بخش مقدمه‌های فهرست‌ها به آنان اشاره شده است. این اطلاعات مابین سال‌های ۱۳۳۹ تا ۱۳۵۹ گردآوری شده توسط این بزرگان و با تحمل رنج و مشقات فراوان در مجموعه ۱۲ جلدی نشریه نسخه‌های خطی گردآوری شده بود. ولی به دلیل نایاب بودن نسخ آن از دسترس پژوهش‌گران دور مانده بود. این اطلاعات با همان تقسیم‌بندی مذکور به تفکیک کشور، شهر، کتابخانه قابل استفاده می‌باشد.

نام کشورها:

- آذربایجان
- ازبکستان
- ایالات متحده آمریکا
- بوسنی و هرزگوین
- تاجیکستان
- ترکیه
- دانمارک
- رومانی
- عراق
- فرانسه
- کروواسی
- مقدونیه
- یوگسلاوی

- آلمان
- انگلستان
- ایران
- پاکستان
- ترکمنستان
- چین
- روسیه فدراتیو
- سوئیس
- عربستان سعودی
- فلسطین
- گرجستان
- هلند

فهرست نسخ خطی ۱۲۰ مرکز، اعم از کتابخانه و مجموعه خصوصی و عمومی ایران نیز به تفکیک محل نگهداری آن برگرفته از نشریه نسخه‌های خطی قابل دسترسی است.

سایر امکانات نرم افزار دستنویس

- معرفی فهرست نگاران (شامل زندگینامه ، تصویر و در صورت امکان قطعه فیلمی از آنان)
- امکان چاپ نتایج جستجو در همه مراحل کار با نرم افزار
- امکان ذخیره سازی نتایج جستجو و بازیابی عنوان‌های جستجو
- امکان محدود کردن نتایج جستجو و نمایه سازی به درخواست مراجع کنندگان با ترتیب نام کتاب یا نام مولف یا تاریخ کتابت

دورنمای نرم افزار دستنویس

در مراحل بعدی با امید به خداوند ، این نرم افزار، فهرست‌های سایر مراکز و کتابخانه‌های تهران را پوشش خواهد داد و سپس به کتابخانه‌های شهرهای مشهد، قم و سایر شهرستان‌ها و در مراحل بعدی به فهرست‌های سایر کشورها و در نهایت جمع آوری کلیه فهرست‌ها، و در مرحله نهایی، ایجاد یک فهرست در هم و مشترک خواهد پرداخت که اگرچه آرزوی بزرگ و دوردست به نظر می‌رسد ، ولی ما به طبع جوانی در این آرزو عیبی نمی‌بینیم و به یاری خداوند و همت جمع همکاران و حمایت حامیان میراث مکتوب دل بسته‌ایم.